

Fi.registrator@regeringskansliet.se
mona-
lisa.franneby@regeringskansliet.se
Fi2016/00169/BaS

Remissvar Huvudbetänkande långtidsutredningen 2015 (SOU 2015:104)

Almega som beretts tillfälle att yttra sig över huvudbetänkandet långtidsutredningen 2015 (SOU 2015) vill med anledning härav framföra följande.

Inledning

Almega AB består av sju förbund, Almega Samhallförbundet, Almega Tjänsteförbunden, Almega Tjänsteföretagen, Bemanningsföretagen, IT&Telekomföretagen, Medieföretagen samt Vårdföretagarna. Tillsammans representerar dessa förbund nära 11 000 medlemsföretag med nära 550 000 anställda. Företagen återfinns i ett 60-tal olika branscher och där nya affärsidéer hela tiden utvecklas. Vissa branscher är kunskapsintensiva medan andra till större delen är serviceinriktade. Enligt våra uppgifter om medlemsföretagen så finns 381 unika femsiffriga SNI-koder angivna som företagens huvudnäring. Det kan jämföras med att det totalt finns 821 SNI-koder på 5-siffernivå. Det visar på bredden av den privata tjänstesektorn. Allt fler av företagen verkar på en global marknad där konkurrens råder om såväl arbetskraft som affärer.

Utvecklingen av Almega, dess förbund och medlemsföretag är ett bevis på hur samhället genomgått en stor förändring från gårdagens industrisamhälle till dagens tjänstesamhälle. Denna verklighet präglar Almegas remissvar.

Sammanfattning

Almega anser att

- Långtidsutredningen har fel om utgångsläget för framtiden
- Effektiviteten i offentlig sektor måste stärkas. Privata aktörer kan medverka till detta
- Matchningen på arbetsmarknaden måste förbättras
- Digitaliseringen kommer ge möjlighet till såväl fler serviceinriktade som kunskapsintensiva jobb
- Strukturuomvandlingen innebär ett ökat tjänsteinnehåll även inom industrin.
- LU brister i sin analys av strukturuomvandlingens orsaker
- Bostadsbristen påverkar och skapar problem

- Det behövs fler jobb och arbetade timmar för att finansiera den framtida välfärden
- Arbetskraftskostnader och skatter måste sänkas för att stimulera flera arbeten
- Nyanlända är en resurs och måste därför integreras effektivare.
- Produktivitetstillväxten måste förbättras
- Globala värdekedjor är viktigt för den framtida utvecklingen
- Satsning på tjänsteinnovation är en förutsättning för utveckling
- Sveriges internationella konkurrenskraft måste stärkas
- Valfrihetssystem ökar tryggheten i arbete och ökar effektiviteten
- Utbildningen för framtidens arbetsmarknad måste stärkas

Sveriges utgångsläge för framtiden

Långtidsutredningen, LU, drar slutsatsen att "utgångsläget" för Sverige "att möta framtiden" är "gott". LU ger ett övergripande intryck av att Sverige står väl förberedd för de stora utmaningar som ekonomin och arbetsmarknaden står inför. Almega delar inte denna överdrivet positiva bild, där utredningen missat att synliggöra en rad problem. Exempelvis sticker Sverige ut i internationella jämförelser med att ha en av de mest ansträngda arbetsmarknaderna, med ökad kompetensbrist och matchningsproblem. Detta är ett hinder för tillväxten och som riskerar hota Sveriges position som en av de mest kunskapsintensiva ekonomierna i världen. Ett annat exempel är att andra länder satsar relativt sett större resurser på utbyggnad av den högre utbildningen och att svenska lärosäten tappar position i de internationella rankinglistorna.

Almega anser att det är bra att arbetskraftsdeltagandet är högt, men statistiken visar också på en försämrad matchning på arbetsmarknaden och långsam etablering av nyanlända. En annan oroande trend är att antalet arbetade timmar per capita kommer minska de närmaste decennierna enligt LUs prognos. Detta innebär en allvarlig utmaning för finansieringen av välfärden. Kraftfulla åtgärder för höjd arbetsproduktivitet krävs för att klara den ökade försörjningsbördan. Ett viktigt men bortglömt område rör behovet av satsningar på högre effektivitet i tjänsteproduktionen, inte minst inom offentlig sektor.

LU hävdar att Sverige har en av västvärldens bäst fungerande arbetsmarknader, vilket enligt Almegas uppfattning inte stämmer. Det kan illustreras med flera indikatorer, såsom sambandet mellan lediga platser och nivån på arbetslösheten. Under de senaste åren har antalet lediga platser ökat markant, men brist på den kompetens som efterfrågas har lett till en högre arbetslöshetsnivå i förhållande till andelen lediga platser än tidigare. Detta är ett av många tecken på den försämrade matchningen.

Enligt Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät för år 2016 uppger mer än vartannat av medlemsföretagen i Almega-förbunden att det har varit svårt att rekrytera medarbetare och det gäller inte minst inom de förbund där företagen söker

högskole- eller universitetsutbildad personal.¹ Svårigheterna att finna rätt personal har inneburit att företagen tvingats tacka nej till order/uppdrag, och/eller att planerad expansion förhindrades och/eller att företagen fick dra ned produktionen eller servicen. Detta är mycket olyckligt för utvecklingen av Sveriges tillväxt.

Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer för fjärde kvartalet 2015 bekräftar bilden eftersom ca 40 procent av företagen inom teknik- och arkitekturtjänster samt inom it & telekomtjänster anger att bristen på arbetskraft är det största hindret för tillväxtnheten.

Prognoser för framtiden

LU presenterar ett scenario över den ekonomiska utvecklingen på lång sikt, med utgångspunkt från kortsiktsprognoserna i 2015 års vårproposition och en senare befolkningsprognos. Almega anser mot bakgrund av den ökade osäkerheten om storleken på invandringen och hur många som kommer beviljas asyl under de närmaste åren, att fler scenarier borde presenterats. Olika antaganden om befolkningsutveckling och även möjligheter till integration på arbetsmarknaden kommer ge olika utslag på bland annat de offentliga finanserna.

Prognoss scenarierna borde, enligt Almega, ha tagit hänsyn till olika grad av integration inom olika typer av jobb och branscher. Här spelar matchningsproblematiken in. Om kompetensinvandringen blir för liten och brist på kompetens fortsätter att öka, kommer det i sin tur bromsa både sysselsättnings- och produktivitetstillväxt på längre sikt.

Offentlig sektors utveckling

Det framtidsscenario som LU skisserar visar på vikten av att offentliga medel används på ett effektivt sätt. Den kraftiga ökning som utredningen förutser, + 25 procent, av barn och unga under de kommande 20 åren samt en kraftig ökning av äldre innebär stora påfrestningar för framförallt kommunernas ekonomi. Satsning på digitalisering av offentliga tjänster behövs. Ett exempel är utbildningsområdet. Det är svårt att avgöra vilka effekter det får på kostnaderna inom den offentligfinansierade verksamheten men digitaliseringen kommer att innebära en effektiviseringspotential för all verksamhet, inklusive skolområdet. Det kan handla om såväl administration, uppföljning som undervisning. Digitaliseringen bidrar till ett effektivare resursutnyttjande. Almega konstaterar också, liksom utredningen, att det ökade antalet privata aktörer som tillkommit under senare år inte varit kostnadsdrivande utan höjt effektiviteten.

LU lyfter vikten av konkurrens i ekonomin och att det regelverk som finns inte diskriminerar mellan befintliga och potentiella aktörer, företagsformer, affärsmodeller eller tekniker. Almega vill betona att detta är ett mycket viktigt påpekande, inte minst mot bakgrund av den debatt som just nu pågår om välfärdsföretagande inom vård, skola och omsorg. Men också för de möjligheter

¹ Svenskt Näringsliv, 2016 : Rekrytering – när teknikutveckling och digitalisering förändrar jobben

som en förändring av arbetsmarknadspolitiken och arbetsförmedlingen skulle kunna innebära. Den svenska debatten har länge präglats av detaljstyrning i hur, trots att det i många fall handlar om verksamhetsområden som är målstyrda, vilket hämmar utvecklings- och innovationskraften. Mot bakgrund av de utmaningar som utredningen beskriver så är det än viktigare att minska detaljstyrningen och fokusera än mer på mål, resultat, uppföljning och kvalitet. Det sätter också frågor som en god organisation och styrning inom såväl offentlig som privat verksamhet i centrum.

Ett annat sätt att utöka effektiviteten i offentlig sektor är genom konkurrensutsättning och marknadslösningar. Lägg till detta LUs konstaterande att de kommunala investeringsplanerna inte är i takt med behovet, så framkommer ett stort behov av att hitta andra aktörer som kan bistå i arbetet med att tillgodose de stora behov som finns på utbildningsområdet, inom förskola och skola. Detta understryker vikten av att privata aktörer får möjlighet att bidra i detta arbete.

LU konstaterar att lånefinansierade offentliga investeringar försämrar den ekonomiska politikens framtida anpassningsförmåga. Almega delar den uppfattningen.

Digitaliseringen och polariseringen på arbetsmarknaden:

Digitaliseringens effekter på arbetsmarknaden tas upp i betänkandet. En slutsats är att den leder till jobbpolarisering i Sverige och andra länder, i form av jobbtillväxt inom enklare och mer kvalificerade yrken samtidigt som jobben minskar inom medelkvalificerade yrken. Utredningen och forskningen lyfter fram teknikutveckling och digitalisering som en orsak till att medelkvalificerade jobb med stora inslag av rutinartade manuella uppgifter minskar. Forskningen tyder också på att teknikutveckling och digitalisering leder till högre efterfrågan på mer kvalificerad arbetskraft, s k skill-biased technological change. Forskning har också visat att ungefär hälften av de jobb som finns i dag kan komma att ersättas av digitala lösningar och automatisering inom 20 år.²

LU presenterar också statistik för den svenska arbetsmarknaden under perioden 2001-2013 som visar att jobben har ökat inom de lägsta och de högsta lönekvintilerna, men minskat i de mellersta. Samtidigt framgår tydligt att den stora jobbökningen har skett inom den högsta lönekvintilen. Teknikutvecklingen har därmed troligtvis haft två olika effekter på arbetsmarknaden. Dels i form av högre kunskapskrav vilket troligen framförallt gällt de mest kvalificerade och mest teknikinära jobben, och gynnat efterfrågan på dessa. Dels i form av att teknik och digitalisering fungerat som substitut till arbetskraft, främst inom de medelkvalificerade jobben och därmed missgynnat efterfrågan på dessa.

² Se exempelvis Stefan Fölster, "De nya jobben i automatiseringens tidevarv", Stiftelsen för strategisk forskning, 2015.

Ett annat sätt att beskriva förändringen är genom att jämföra löneutvecklingen för hög- respektive lågutbildade. Detta görs i en studie för USA under perioden 1964-2009 av forskarna Daren Acemoglu och David H. Autor. De kommer fram till att löneutvecklingen varit betydligt svagare inom jobben som ligger i de lägsta lönekvintilerna, än i de högsta. Samtidigt har andelen högutbildade ökat kraftigt i USA under samma period. Detta tolkar de som att det skett en ökad efterfrågan på högre utbildning under perioden.³ Detta stämmer även med den svenska utvecklingen vilket även framgår av LU bilaga 5 s. 163. Lönepremien för ett års utbildning har ökat från 4,5 till 5,5 procent mellan år 1985 och 2005, samtidigt som utbildningsvolymen ökat kraftigt.

En fråga som forskarna har haft svårt att besvara är varför jobben i de lägre lönekvintilerna har ökat trots den växande efterfrågan på utbildning och trots att teknikutveckling och digitalisering i teorin kan leda till substitution av enkla jobb. Forskarna David H. Autor and David Dorn förklarar detta med ökad efterfrågan på servicejobb som kräver mer (icke-rutinmässiga) sociala färdigheter, vilka är svåra att ersätta med digitala och tekniska lösningar. Servicejobben har både ökat i omfattning och lön, vilket förklaras av ökad efterfrågan från konsumenter och företag⁴.

I Sverige har de enklare servicejobben även ökat tack vare politiska reformer som jobbskatte- och RUT-avdragen. Ytterligare mekanismer som, enligt Almega, behöver undersökas är effekterna av urbanisering, som möjliggör ökad jobbspecialisering, och av den snabba utvecklingen inom kunskapsintensiva tjänster. Sammantaget innebär dessa trender framväxten av en urbaniserad "kreativ klass" enligt forskaren Richard Florida, med hög efterfrågan på olika service- och upplevelsetjänster.

Almega anser att bilden av arbetsmarknadens utveckling hade vunnit mycket på att kompletteras av statistik och analyser om utvecklingen ur ett bransch- och näringslivsperspektiv. Från början av 1990-talet har de kunskapsintensiva tjänstebanscher⁵ inom näringslivet stått för cirka 60 procent av jobbtillväxten i Sverige, och för cirka tre fjärdedelar av ökningen inom den privata tjänstesektorn. Den ökade efterfrågan på utbildning har lett till stora kompetensbrister inom många av Almegas medlemsföretag, såsom nämns ovan. LUs analys handlar om vilka jobb som tillkommer men tar inte upp behovet om att möta kompetensbristerna i den snabbt växande kunskapsintensiva tjänstesektorn. LU tar heller inte upp behovet av fler enkla jobb för att möta integrationsutmaningen. Almega efterlyser en bättre analys och fler förslag på detta område. Om LU hade tagit denna utmaning i beaktning kanske slutsatserna hade blivit annorlunda.

³ Daren Acemoglu och David H. Autor, Skills, Tasks and Technologies: Implications for employment and Earnings

⁴ David H. Autor and David Dorn, The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market

⁵ Almega utgår från Eurostats definition av vilka branscher som definieras som kunskapsintensiva.

Strukturomvandling

LU berör heller inte tillräckligt den strukturomvandling som skett i näringslivet. Den utmanar långsiktigt tidigare strukturer som även innefattar den svenska modellen och skattesystemets utformning. Den ökande internationella konkurrensen har inneburit en ökande specialisering i näringslivet. Företag specialiserar sig på sin kärnkompetens för att bli ledande på sin marknad. Andelen små och medelstora företag ökar drastiskt, tjänster levereras snabbt på en internationell marknad, allt fler lämnar en anställning och sysselsätter sig genom att bli egenföretagare, vilket helt förändrar förutsättningar för konkurrensneutralitet och transparens i beskattningssystem. De regelverk och strukturer som inte de traditionella företagen lyckas förnya i tillräckligt snabb takt utmanas ständigt av nya företagsformer, internationella strukturer, tekniklösningar och distributionssätt.

Almega har i en rad rapporter beskrivit strukturomvandlingen mot ökad kunskapsintensiv tjänsteproduktion i Sverige, och den ökade användningen av dessa tjänster inom alla sektorer i ekonomin.⁶ I LU beskrivs trender som påverkar efterfrågemönstren. Då LU beskriver att efterfrågan på tjänster ökat under de senaste decennierna, beskrivs endast hushållens ökade efterfrågan på tjänster. Därmed saknas en beskrivning av den mycket starka efterfrågan på företags-tjänster sedan 1990-talet. Dessa har stått för en starkare produktions- och sysselsättningstillväxt än den privata tjänstesektorn i genomsnitt. Efterfrågan på företagstjänster har ökat från samtliga sektorer i ekonomin, både från industrin och tjänstesektorn. Efterfrågan på företagstjänster har även ökat från export-marknaden. Allra störst är efterfrågan på företagstjänster från tjänstesektorn självt.

Almega har också beskrivit hur tjänsteinnehållet ökat inom tillverkningsindustrin och hur sambanden mellan industrin och tjänstesektorn utvecklats över tiden.⁷ Den ökade användningen av tjänster, både som insats i olika branschers egen produktion, samt användningen av färdiga tjänster för investeringar eller konsumtion, präglas av ökad kunskapsintensiv produktion, som höjer förädlingsvärdet i ekonomin. Det ökade tjänsteinnehållet har bidragit till att höja produktivitet och konkurrenskraft. Denna viktiga historiebeteckning lyser med sin frånvaro i LU, som därför leder fel i dess slutsatser om utvecklingen på arbetsmarknaden.

LU beskriver i avsnitt 2.2.1 hur strukturomvandlingen leder till en förändring i ekonomins sammansättning, dvs. en förändring av produktion och sysselsättning och samband mellan branscher när det gäller insatsförbrukning. LU:s beskrivning av strukturomvandlingen är emellertid mycket förenklad och missar helt hur främst den kunskapsintensiva tjänsteproduktionen vuxit fram under de senaste

⁶ Se exempelvis Almegas konjunkturrapport, april respektive oktober 2013.

⁷ Se exempelvis "Företagstjänster – allt viktigare för Sveriges produktion och konkurrenskraft", Almega 2014.

20 åren. Den förklarar cirka tre fjärdedelar av hela sysselsättningsökningen inom den privata tjänstesektorn sedan 1990-talet.

LU begränsar sin beskrivning med att förklara att tillverkningsindustrins outsourcing av tjänsteproduktion förklarar en del av den ökade sysselsättningen inom tjänstesektorn. I själva verket har strukturomvandlingen mot ökad specialisering lett till ökad efterfrågan på kunskapsintensiva tjänster, inte minst företagstjänster som insats i produktionen inom samtliga sektorer i ekonomin. Dessutom produceras företagstjänster i ännu högre grad som färdiga slutprodukter än som insatstjänster, dvs. som färdiga tjänster direkt till slutkunder, för investeringar eller konsumtion.

Efterfrågan på övriga kunskapsintensiva tjänster har också ökat, exempelvis inom vård och utbildning. Det förklaras delvis av ökade inslag av privata företag inom offentligt finansierade välfärdstjänster, men även av ökad efterfrågan från hushållen på privat driven verksamhet inom dessa branscher. Denna efterfrågan kommer naturligtvis att fortsätta öka som en följd av med den åldrande befolkningen och ökade invandringen.

LU påpekar att Sverige genom åren haft en relativt hög omallokering av jobb i en internationell jämförelse. Detta enligt en studie av Gómez-Salvador m.fl. (2004). Det är intressant information, men här saknas kompletterande information om vilken typ av jobb det handlar om, och vad som ligger bakom Sveriges relativt höga omflyttning av jobb. Det handlar sannolikt om en fortsatt förflyttning, från tillverkande industri till främst kunskapsintensiv tjänsteproduktion, och även ökad import av både varor och tjänster. Här borde LU ha ställt frågan om svensk ekonomi är rustad för en fortsatt snabb om-allokering mot ökad kunskapsintensiv tjänsteproduktion.

Almega konstaterar att LU brister i sin analys av strukturomvandlingens orsaker och effekter. Näringslivet är inne i en snabb omställningsperiod, vilket skapar allt större friktion mot skatte- utbildnings- innovations och arbetsmarknadspolitikens utformning: risken är stor att dagens politik är utformad efter gårdagens karta.

Bostadsbristens påverkan och problem

LU berör frågan om bostadsbristen som det största hindret för rörligheten. Det är absolut ett av hindren, men bostadsbristen hindrar också tillväxten i sig. Efterfråga på bostäder är större än någonsin, samtidigt är betalningsförmågan hos en stor del av dem som saknar bostad idag inte i paritet med kostnaden för att bygga en bostad. Det är framförallt i storstadsregioner som bostadsbristen slår hårt mot företag som behöver attrahera internationell expertkompetens, men där hämmar även svenska regelverks utformning av expertskatt i lika hög grad. Detta har på senare tid beskrivits av Spotifys grundare i ett öppet brev.

Almega konstaterar när det gäller bostadsbyggandet såväl som utbyggnad av infrastruktur har Sverige inte lyckats upprätthålla en hög kontinuerlig produktion vilket lett till de stora underskott i bostadsbeståndet och infrastrukturen som

finns idag. Här måste en mer proaktiv och långsiktig politik föras så att en jämn hög produktionsnivå upprätthålls. Samtidigt måste krångliga regelverk och hinder för byggande undanröjas i möjligaste mån samt ett främjande av nya och innovativa lösningar. Svenska byggkostnader ligger 72 procent högre än genomsnittet i Europa enligt Eurostats 2013, detta är en utveckling som måste brytas. Investering i tidiga skeden måste öka för att bättre kunna ta hänsyn till samhällsekonomiska konsekvenser. Konsekvenser som idag gör sig synliga genom akut bostadsbrist och skenande bostadspriser.

Almega anser att det måste även återskapas ett incitament för bosparande för unga för att öka förutsättningarna för unga att komma in på bostadsmarknaden.

Finansieringen av den framtida välfärden:

Det bör, enligt Almega, finnas en diskussion om hur framtidens välfärd ska finansieras. Behövs mer egenfinansiering? Redan idag har en förändring av kostnaderna för hemtjänst skett från kommunerna till privatpersoner. SCBs statistik från år 2015 visade att 7 procent av 65-åringarna och upp till 18 procent av 88-åringarna köpte RUT-tjänster.

Fler jobb

Almega anser att framväxten av fler jobb, både kunskapsintensiva och enklare, är en förutsättning för finansieringen av den framtida välfärden. För att dessutom kunna finansiera förbättrade välfärdstjänster utan växande offentliga underskott behöver jobbtillväxten inom inte minst kunskapsintensiva tjänstebanscher fortsätta öka och bidra till en ökning av skatteintäkter.

Fler jobb behövs också för att klara den växande integrationsutmaningen. Antalet utlandsfödda i befolkningen 15 – 74 år har ökat med 406 000 personer sedan 2006. Med utgångspunkt i Migrationsverkets huvudscenario för 2016 års migration kommer den verkliga sysselsättningsgraden bland utlandsfödda sjunka till 54,1 procent. Ett viktigt faktum är att tjänstesektorn har de flesta instegsjobben för utrikes födda. Att tjänstesektorn driver integrationsframgångarna innebär att integrationen påverkas av förändringar i tjänsteföretagens tillväxtförutsättningar.

Kostnader för arbetskraft och skatter

Då tjänsteföretag är personalintensiva, med minst sjuttio procent av kostnaderna i personalkostnader, blir både företag och integration känsliga för skatt på arbete samt lönekostnader. Konjunkturinstitutet har också funnit ett starkt samband mellan skatt och sysselsättning. Exempelvis bedöms jobbskatteavdraget stärkt sysselsättningen med 100 000 fler i arbete och RUT-avdraget med 15 000 fler i arbete

Sverige har i dag en kunskapsekonomi, driven av människors kompetens och innovationer. Värdet skapas i ett samspel mellan kunders varierande behov och de dynamiska lösningar som företag har att erbjuda. Det som är utmärkande för tjänster är att de sätter individen i centrum eftersom det är individer som

beställer och individer som utför den efterfrågade tjänsten och/eller hittar de relevanta lösningarna. En konsekvens av detta är att tjänsteproduktion är personalintensiv. Ett skattessystem som bygger på extra hårda skatter för dem som investerat i och utvecklat sin yrkesmässiga kompetens är i längden skadligt. Därför anser Almega att värnskatten ska avskaffas.⁸

Sverige är ett av länderna med högst skattetryck. Det gäller inte minst skatten på arbete där arbetsgivarna utöver lön även har att betala över 31 procent i sociala avgifter, ett överuttag i förhållande till det som direkt återgår till arbetstagarna. Almega anser att skattesystemet måste effektiviseras och skatten på arbete måste minska. Ett första steg vore att ta bort den allmänna löneavgiften och inte införa den så kallade medfinansieringen av sjukfrånvaron.

Fler arbetade timmar

LU konstaterar att den största potentialen för finansiering av den framtida välfärden är en ökning av antalet arbetade timmar. Almega delar uppfattningen att det behövs fler arbetade timmar men saknar en koppling till vilken typ av jobb som kan stå bakom denna nödvändiga ökning för finansiering av framtida välfärdssystem. LU berör i stället mycket vagt detta område då den förklarar att det kommer krävas ”insatser för att förse individer med goda färdigheter”, för att de ska kunna bidra till ökat antal arbetade timmar i ekonomin. Här borde en mer ingående beskrivning av den strukturella förändringen på arbetsmarknaden och den ökade efterfrågan på högkvalificerad arbetskraft varit på plats. Troligen behövs större utbildningsinsatser än LU räknar med eftersom kvalitetskraven för de nya jobben är höga.

Almega konstaterar att LU refererar till pensionsåldersutredningens förslag om en kontinuerligt uppräknad pensionsålder som önskvärt för att tillgodose behovet av fler arbetade timmar. Almega instämmer i detta men anser även att incitament behövs för att få fler att arbeta längre. Almega har tidigare föreslagit ett införande av en speciell skattsedel för pensionärer, P-skattsedel som bland annat skulle kunna innebära att användaren undantas från vissa arbetsrättsliga regler.

Almega anser att beslutet att ta bort reduktionen av sociala avgifter för dem som fyllt 65 år är ett mycket olyckligt beslut. Det kommer att innebära att viljan att arbeta efter 65 års ålder eller incitamentet för arbetsgivare att anställa och/eller behålla personal över 65 år kommer att minska

Precis som samhället har behov av fler arbetade timmar i slutet av yrkeslivet behövs åtgärder för att sänka åldern för inträdet i arbetslivet.

Nyanlända och arbetskraftsinvandring

Fler arbetade timmar kan även tillföras genom att använda den resurs som nyanlända är. För att få till stånd en snabbare integration bör Migrationsverket i det första samtalet ta reda på vilken kompetens personer besitter. Det finns flera företag, inte minst inom bemanning och kompetensutveckling som har kunskap

⁸ Skattereform – nu är det dags. Almega april 2016

och erfarenhet av undersökning av kunskaper. Migrationsverket borde i större utsträckning utnyttja dessa företags kompetens.

Sverige behöver även arbetskraftsinvandring inom bland annat kunskaps-intensiva branscher. Det kan t ex gälla arkitekter, IT-specialister och vårdpersonal. Därför måste handläggningen på Migrationsverket bli snabbare och mer effektiv. Utdragna processer kan leda till förseningar i produktionen, missade affärer och förhindrad expansion. Det är ett högt pris som samhället får betala.

Produktivitetstillväxt

Almega instämmer i vikten av att höja produktiviteten för att klara utmaningarna. Det finns flera sätt att göra detta. Ett sätt är att använda samhällets resurser mer effektivt, att skapa utrymme för innovationer. I den allmänna debatten diskuteras ofta krav på bemanning inom vård, skola, omsorg och att lägre bemanning ger sämre utförande. Almega menar att detta är ett felaktigt resonemang. Det är hur arbetet utförs som är avgörande för kvalitet och produktivitet. Här kommer innovationer kring nya sätt att arbeta på in som en viktig del. Förutsättningar för ett gott innovationsklimat i välfärden är att konkurrens och etableringsfrihet råder, att upphandlingar fokuserar på resultat, att entreprenörskap uppmuntras och att brukarna av tjänsterna har valfrihet. Kund/patientnöjdhet borde vara ett kvalitetsmått.

Globala värdekedjor

LU nämner att tjänster blir vanligare som insats i produktionen av varor. Tjänstebanscher kan därför ha viktiga indirekta effekter på produktivets-utvecklingen i andra branscher. Det stämmer också, som LU påpekar, att tjänsteproduktionen bidrar alltmer till att skapa ett högre förädlingsvärde inom den varuproducerande sektorn. Det gäller emellertid inte enbart värdeskapande inom varuproduktion utan även inom tjänsteproduktionen i sig. Det är i högre grad tjänsten som är värdeskapande och som använder insatstjänster som plattform för en tjänsteleverans med hög produktivitet. Allt fler svenska företag ingår i globala produktionsnätverk inom en mängd olika branscher, allt ifrån fordonstillverkning och förskolor till dataspelsutveckling och konsultföretag. Företagens produktion blir alltmer utspridd över världen, olika delar av samma produkt görs ofta i flera olika länder. Dessa så kallade globala värdekedjor utgör en viktig och växande del av den svenska ekonomin och har bidragit till att höja företagets produktivitet.

Konkurrens

Ett annat område som är viktigt för produktivetsutvecklingen är betydelsen av en väl fungerande konkurrens. LU konstaterar på sid 132 "Väl fungerande konkurrens är ytterligare en central faktor för ekonomins produktivitet. Så länge inte allvarliga marknadsmisslyckanden föreligger har konkurrens en positiv inverkan på ekonomins effektivitet". Almega instämmer i detta konstaterande och menar att detta är ett bland många skäl till att konkurrensutsätta de delar av den offentliga sektorn som inte innebär myndighetsutövning. I kapitel 3.5.3

konstaterar LU att staten kan bidra till fortsatt hög produktivitetsutveckling genom att upprätthålla välfungerande marknader.

LU för ett resonemang om vikten av att medborgarna känner tillit till de olika systemen och dess finansiering och minska risken för korruption. Almega delar den uppfattningen och vill betona vikten av transparens i den offentliga verksamheten.

Men även en mångfald av utförare innebär ökad konkurrens och därmed krav på kvalitet i verksamheten. Valfrihetssystem innebär ett brukarinflytande som garanterar kvaliteten.

Valfrihetssystem möjliggör också för personal att kunna välja arbetsgivare, ökade karriärvägar men också att föra över kompetens från en utförare till en annan, vilket gagnar samtliga arbetsgivare.

Ytterligare ett område av betydelse handlar om möjligheterna till nyföretagande. På sid 135 konstaterar LU och refererar till att enligt forskning (Adalet McGowan m fl) ”är det dock viktigt för samhällets aggregerade produktivitet att nya företag antingen växer eller läggs ner, så att de inte utvecklas till att bli gamla och små företag.” Enligt Almegas uppfattning gäller detta även för offentliga aktörer.

Eftersom Sverige har en stor offentlig sektor är det viktigt att säkerställa god produktivitetsutveckling inom denna. LU konstaterar att ”produktivitet i offentlig sektor är viktig men ännu svårare att mäta” (sid 112). Almega anser att här kan det offentliga dra lärdom av de privata aktörerna inom skola, vård och omsorg. Det finns flera exempel som visar en betydligt högre produktivitet. Ett tydligt exempel är den så kallade Östersundstudien, där kommunen lät uppföra två identiska äldreboenden. Det ena drevs av kommunen på traditionellt vis och driften av det andra upphandlades. När studien utvärderades konstaterades att den privata utföraren hade drivit boendet till 26 procent lägre kostnad än kommunen men med samma eller något högre kvalitet.

Forskning och innovation

Almega efterlyser fler satsningar på forskning och innovation i och om tjänstesektorn inte minst utifrån globala värdekedjors perspektiv.

Produktivitetsutvecklingen beror på flera faktorer, där den totala faktorproduktiviteten, som mäter bidraget från bland annat forskning och utveckling, spelar stor roll. Detta beskrivs relativt ingående i avsnitt 3.2.1 i LU. Denna beskrivning är mycket viktig för att förstå de bakomliggande drivkrafterna till ökad produktivitet. Enligt Almega borde LU tagit upp mer om forskningen kring den ökade betydelsen av immateriella investeringar för produktivitetstillväxten.

LU utgår från att det kommer ske en omvandling mot en större andel sysselsatta i branscher med en lägre produktivitetstillväxt. Här borde det ha framgått att produktivitetstillväxten kan bli relativt hög inom vissa tjänstebranscher med högt

kunskapsinnehåll. Dessutom kan den bli högre i andra tjänstebranscher tack vare ökad digitalisering. Här finns alltså alternativa scenarier beroende på om utvecklingen mot ökad kunskapsintensiv produktion kommer att fortgå och samtidigt kompletteras med att digitaliseringen höjer produktiviteten inom både tjänste- och industriproduktion.

För att fortsätta ha en hög och helst en högre produktivitsutveckling så måste Sverige satsa på mer innovationsforskning. Det gäller inte minst inom tjänsteutveckling.

Sveriges internationella konkurrenskraft

För att förstå den fortgående internationaliseringen är det av stor vikt att utvecklingen av näringslivet mot ökad specialisering och tjänstefiering beskrivs. Beskrivningen i LU är dock något föråldrad, då den delvis baseras på gammal data och gammeldags mått på hur stor exempelvis tjänsteexporten är. Här hade det varit värdefullt att få en beskrivning av utvecklingen, med mer aktuella data.⁹

I LU saknas en relevant bild av hur stort tjänsteinnehållet är i Sveriges export. LU nämner det traditionella måttet som inte fångar in den totala andelen tjänster i exporten. Med det traditionella måttet utgör tjänsteexporten cirka 30 procent av den totala exporten. Enligt ett nyare och mer rättvisande mått, som räknar in de tjänster som använts för produktionen av exportvaror, uppgår andelen tjänster till cirka 60 procent av Sveriges totala export.¹⁰

Almega konstaterar att tjänsteinnehållet i Sveriges export har ökat över tiden, vilket varit en viktig förutsättning för att kunna konkurrera på världsmarknaden. Denna utveckling borde ha beskrivits i LU, för att ge en mer verklighetsnära beskrivning av utgångsläget för både Sveriges export och konkurrenskraft. Det ökade tjänsteinnehållet i Sveriges export har inte bara inneburit att tjänsteproduktionen fått en allt större betydelse för svensk ekonomi. Den har också inneburit en ökad internationell konkurrens för tjänsteföretag i Sverige, med bland annat ökad prispress på tjänster som följd.

För att klara det ökade konkurrenstrycket behöver flera förutsättningar för tjänsteföretagen förbättras, såsom tillgången på kompetens. Almega har här en rad förslag på vilka faktorer som bör förbättras för att tjänsteföretagen ska fortsätta generera tillväxt och jobb i Sverige

Arbetsmarknad och anpassningsförmåga

Almega konstaterar att det inte bara är matchningen som är ett problem för att få fler i arbete. Trösklarna in i arbetslivet är alldeles för höga. Arbetsrätten måste förändras för att underlätta inträden. Det gäller anställningsformer men även LAS-reglerna. Almega anser att nuvarande svenska system för utbildning,

⁹ Se exempelvis "En rättvisare bild av industrin", Almega, IF Metall, Sveriges Ingenjörer, Teknikföretagen, Unionen, september 2015.

¹⁰ Enligt OECD:s beräkningar utifrån input-output-statistik i nationalräkenskaper. Se OECD:s databas Trade in Value Added.

integration av invandrare, bostadsmarknad, socialförsäkringar, skatter, för att nämna några, inte är anpassade till framtidens alltmer polariserade och förändrade arbetsmarknad och behov av arbetskraft.

LU har när det gäller omfattningen av antalet kortutbildade som står utan arbete endast tagit med dem som är anmälda till Arbetsförmedlingen. Det faktiska antalet som står utanför arbetskraften är cirka 300 000 personer. En utmaning för framtiden är att ge dessa personer möjlighet till egen utkomst. För att klara av detta ställs stora krav på riktade åtgärder. Almegas har berört det i en rapport, publicerad i mars 2016. [h](#)¹¹

LU tror att det går att utbilda bort behovet av låglönejobb men detta kommer inte att ske enligt Almegas uppfattning. Samhället kommer alltid ha behov av att arbetsuppgifter som inte kräver hög kompetens utförs och det kommer alltid att finnas personer vars förutsättningar motsvarar lågkvalificerade arbetsuppgifter.

LU hävdar dessutom att det svenska utbildningssystemet fungerar ”i många avseenden väl”. Almegas har en annan syn, då utbildningssystemet är ineffektivt. Det är inte anpassat till de förändrade kraven på utbildning som krävs för en anpassning till företagens förändrade kompetensbehov. Det kommer dessutom krävas löpande kompetensutveckling under individers yrkesliv, vilket utbildningssystemet borde anpassas till.

LU för ett resonemang om vikten av att medborgarna känner tillit till de olika systemen och dess finansiering och minska risken för korruption. Almegas delar den uppfattningen och vill betona vikten av transparens i den offentliga verksamheten.

Men även en mångfald av utförare innebär ökad konkurrens och därmed krav på kvalitet i verksamheten. Valfrihetssystem innebär ett brukarinflytande som garanterar kvaliteten

Valfrihetssystem möjliggör också för personal att kunna välja arbetsgivare, ökade karriärvägar men också att föra över kompetens från en utförare till en annan, vilket gagnar samtliga arbetsgivare.

LU konstaterar i sitt resonemang om att få personer att arbeta längre att ”Politiken kan inte påverka arbetsmiljön”. Almegas anser att detta är fel. Politiska beslut och/eller myndighetsbeslut påverkar villkoren för våra företag. Det gäller inte minst genom vilka krav som ställs inom upphandling. Så är det t ex inom SFI-utbildningen där upphandling med tvåårsavtal innebär att personalen blir visstidsanställd enligt gällande kollektivavtal. Med ett valfrihetssystem, där den

¹¹ Li Jansson: Flyktingkrisens arbetsmarknadseffekter Del 2 av 2: Handbok till en kostnadseffektiv integrationspolitik - 15 reformer som fungerar <https://www.almega.se/politik-och-ekonomi/rapporter/flyktingkrisens-arbetsmarknadseffekter>

som ska erhålla utbildningen, kan välja leverantör skulle arbetsgivarna kunna erbjuda en tillsvidareanställning eftersom det då inte finns en sista dag som avtalet/upphandlingen gäller till.

Likaså påverkar fokuseringen på pris i offentliga upphandlingar av tjänster möjligheten för de anbudsgivande företagen att göra ett kvalitativt arbete, vilket i sin tur skapar en stress och en negativ arbetsmiljö för de anställda.

Utbildning för framtidens arbetsmarknad

Utredningen lyfter förtjänstfullt fram ett antal problem i det svenska utbildningssystemet:

- Kompetensbrister inom vissa utbildningskategorier, främst högskoleutbildade med inriktning mot teknik, vård och it.
- Problem med låg genomströmning och dålig koppling till arbetsmarknaden inom andra utbildningskategorier, exempelvis konst och humaniora.
- Utmaningen att möta behovet i de växande sektorerna i näringslivet.
- Utmaningen att klara integrationen av det ökade antalet utrikes födda
- Minskningen av medelkvalificerade jobb kräver uppkvalificering av arbetskraften.
- Kvalitetsbrister inom alla utbildningsnivåer (dimensionering, genomströmning, utbildningstid, etablering, kunskapsresultat)
- Vikten av lyckad matchning och etablering

Mot bakgrund av att utredningen lyfter dessa områden är det emellertid beklagligt att man väljer att prioritera ner lösningar för integration och omställning.

Almega anser också att utredningen bättre borde fångat upp behovet av att möta den ökade efterfrågan på kvalificerad arbetskraft för att minska kompetensbristerna i de snabbväxande sektorerna i näringslivet. Högre utbildningskvalitet, större relevans och ökad effektivitet behövs i utbildningssystemet.

Kvalitet, effektivitet och relevans i utbildningssystemet

Långtidsutredningen visar på en rad problem i utbildningssystemet som kan kategoriseras som kvalitetsproblem, effektivitetsproblem och relevansproblem.

Kvalitetsproblemen syns exempelvis i form av sjunkande kunskapsresultat i grundskolan och i att högskolestudenter får för lite lärarledd tid. Men det finns också problem med bristande likvärdighet som behöver adresseras. Almega delar LUs förslag att se över resursfördelningen i grundskolan kopplat till likvärdigheten, så att den blir mer kompensatorisk. Almega efterlyser också en nationell kvalitetsdatabas för grund- och gymnasieskolan för att öka jämförbarheten mellan skolor och utbildningar.

Almega instämmer i utredningens konstaterande att de sjunkande kunskapsresultaten hos skolelever utgör ett hot mot Sveriges position som kunskapsnation. Detta understryker vikten av att snarast vända utvecklingen. För att minska detta hot är det en självklarhet, enligt Almega, att friskolor kan bidra i detta arbete. Den alarmerande bristen på lärare ställer krav på att hitta nya vägar, vid sidan om den traditionella lärarutbildningen, för de som är intresserade av att byta yrke och börja arbeta i skolan i stället för att utforma ett regelverk som begränsar denna möjlighet.

Effektivitetsproblemen består bland annat i långsam genomströmning och av studieavbrott för en ökad andel elever. Kraven på godkända betyg har ökat för att man ska ta sig vidare till nästa nivå i utbildningssystemet, och för att hantera den ökade mängden elever som inte möter de högre kraven har det införts introduktionsprogram i gymnasieskolan. Men dessa visar låga resultat. Troligen behövs en resursförstärkning för dessa utbildningar, samtidigt som eleverna bör ges möjlighet att stanna kvar längre tid i gymnasieskolan så att avhopp undviks.

Relevansproblemen består i att många utbildningar saknar koppling till arbetsmarknaden. Eleverna och studenter får inte möta arbetslivet under utbildningstiden, och utbildningsinnehållet är inte inriktat mot att möta behov hos arbetsgivare. Resultatet blir problem med låg etableringsgrad efter studierna. Detta är ett område som LU har identifierat och där man även lägger fram en rad konkreta förslag. Men Almega bedömer att förslagen är mycket kraftlösa och inte kommer leda till några större förbättringar. Almega föreslår istället att skarpere förslag läggs fram, som exempelvis att införa obligatoriska praktikinslag i all gymnasieutbildning, att göra en kraftfull satsning på att återupprätta PRAO i grundskolan och på stärkt yrkesvägledning. Styrningen av högskolan bör kompletteras med tydliga mål och resurser för lärosätenas arbete med att koppla utbildningarna till arbetsmarknaden och att erbjuda studenterna karriärvägledning och kvalificerade praktikplatser. I kvalitetssäkringssystemet för högskolan bör även arbetslivsperspektivet fångas upp så att lärosäten och utbildningar utvärderas utifrån arbetet med att säkerställa relevansen för och samverkan med näringslivet och att resultat avspeglas i resurstilldelningen.

Almega tillstyrker utredningens förslag kring bättre information inför utbildningsval, och föreslår att alla utbildningar på eftergymnasial nivå varudeklarerar med tydlig information om tidigare studenter möjligheter till arbete och karriär, samt deras syn på utbildningarnas kvalitet och relevans.

Omställning av arbetskraften

Almega delar uppfattningen att det sannolikt kommer att krävas fler byten av yrke under yrkeslivet, mot bakgrund av den fortgående digitaliseringen och förändrade behov av arbetskraft inom produktionen. Det kommer ställa krav på fortlöpande kompetensutveckling och utbildningssatsningar under yrkeslivet. LU menar att det är viktigt att möjlighet ges till fortbildning och omställning under arbetslivet. Det är bra, men borde ha konkretiserats närmare, dvs. mer om hur ett sådant system skulle kunna fungera och organiseras och inte minst den enskildes ansvar.

LU beskriver vikten av vuxenutbildning men utgår i sitt resonemang från det offentliga utbildningssystemet. Almega vill poängtera att en stor del av vuxenutbildningen sker genom företagets försorg genom såväl lärande i arbete som genom av företagen finansierad utbildning.

Almega anser att företagen har en central roll att spela i detta sammanhang. Det är arbetsgivarna som har bäst förutsättningar att bedöma vilka utbildnings-satsningar som har störst potential för den framtida arbets-marknaden, för tillväxten och konkurrenskraften. Det är också arbetsgivarna som, redan i dag, gör de största investeringarna i kompetensutveckling av yrkes-verksamma, bland annat för att möta digitaliseringsutmaningen och den hårdnande internationella konkurrensen. Studier visar emellertid att det finns en rad så kallade marknads-misslyckanden som gör att företag tenderar att investera för lite i personal-utbildning, ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Det finns exempelvis informationsproblem, finansieringsproblem och redovisningshinder som gör att företagen inte får ta upp värdet av humankapitalet i sina balansräkningar och därmed göra avskrivningar. Almega anser att Sverige har lärdomar att hämta från de länder som infört skatteavdrag för företagets kunskapsinvesteringar.

Utbildning för integration

Detta är ett område utredningen i stor utsträckning prioriterat bort. Almega menar att integrationsutmaningen är en av de viktigaste att prioritera framöver. Ett av huvudproblemen är att Sverige har tagit emot många utrikesfödda med låg utbildningsbakgrund och låga färdigheter. Därför behövs rejäla utbildnings-satsningar för att säkerställa åtminstone grundskolekompetens. Almega förespråkar därför att det införs en skolplikt för kortutbildade (under grundskolekompetens) som försörjer sig på offentliga bidrag, för att öka deras chanser att etablera sig på arbetsmarknaden. Skolplikten förutsätter ökad finansiering av bland annat den grundläggande vuxenutbildningen.

Hälften av de nyanlända har högst förgymnasial utbildning. Totalt finns ca 300 000 kortutbildade utlandsfödda som inte arbetar. En del är arbetslösa, andra finns i bristande åtgärder och utbildningar samt upprepade föräldraledighet. Systemet för kortutbildade, grundläggande vuxenutbildning, brister på en rad sätt:

- Grundvux har enbart 38 000 årsplatser
- På Komvux läser eleverna i snitt 4,1 kurs, jämfört med 2,4 kurser på Grundvux. Vanligaste kurser är Svenska som andraspråk följt av engelska
- Bara 61,7 procent slutför kurserna och 17,2 procent fortsätter att studera.
- Antalet elever på Grundvux är förhållandevis konstant, liksom den andel av totala platser på Komvux som öronmärks för Grundvux

Avslutning

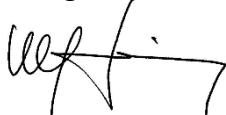
Almega anser att långtidsutredningens arbete i mycket är ett bra underlag för framtida politiska beslut. Den snabba utvecklingen av näringslivet mot tjänsternas värdeskapande betydelse kunde dock ha belyst ytterligare. Samtidigt

ser vi att nya former av företagande sker som en följd av den snabba digitaliseringen. Långtidutredningen bör återkomma till hur detta kan komma att påverka den svenska samhällsekonomin och produktiviteten.

Dessutom ser vi behovet av att snabbt integrera det stora antalet nyanlända i det svenska arbetslivet. Även det är en viktig parameter för att klara av den framtida välfärden.

Samtidigt så anser Almega att den svenska arbetsrätten måste anpassas till det nya arbetslivet. Det gäller såväl frågor som berör lagen om anställningsskydd som Medbestämmandelagen.

Almega AB

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ulf Lindberg', with a stylized flourish extending to the right.

Ulf Lindberg

Näringspolitisk chef